

Міністерство освіти і науки України
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»
Інститут педагогіки НАПН України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
Київський університет імені Бориса Грінченка
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Державна науково-педагогічна бібліотека імені В.О.Сухомлинського
Телавський державний університет імені Я. Гогебашвілі (Грузія)
Державна вища професійна школа у м. Хелм (Польща)

ПОЧАТКОВА ОСВІТА: ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої Дню початкової освіти

20 – 21 жовтня 2016 року

Ніжин

ЗМІСТ

Андрусенко І.В. Навчальна діяльність молодших школярів як засіб формування екологічних умінь.....	6
Авраменко А.М. Бесіда як метод навчання на уроках у початкових класах.....	7
Аніщук А.М. Наступність і перспективність з навчання дітей рідної мови в ДНЗ та початковій школі.....	9
Билоусова Н.В. Здоров'язберігаючі технології в початковій школі.....	11
Бойко О.Г. Критерії, показники та рівні готовності студентів до формування в учнів початкової школи математичних понять.....	12
Бондар І.В. Індивідуальний підхід до дітей молодшого шкільного віку.....	14
Бондаренко Г.Л. Змістове забезпечення підготовки вчителя до мовленнєво-риторичної діяльності в США та Європі.....	16
Бондаренко Г.Г. Методика використання групових форм роботи на уроках в об'єднаних класах ширококомплексної початкової школи.....	18
Брусник С.А., Бочарнікова Н.Г. Пошук шляхів до цілісного благополуччя учнів початкової школи: погляд через роки.....	21
Бріцкан Т.Г. Диференційоване навчання молодших школярів на уроках природознавства.....	23
Винницька Н.В. Змістове забезпечення підготовки педагогів шкіл-інтернатів до виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку.....	25
Висовець А.С. Інтерактивні технології навчання молодших школярів.....	27
Воропай В.О. Роль взаємодії сім'ї та школи у вихованні молодшого школяра.....	28
Гавриленко Т.Л. До питання про зовнішню покласну диференціацію у початковій освіті в Україні (70-ті – 90-ті рр. XX ст.).....	30
Гавришківська А.В. Деструктивність у розвитку емоційно-вольової сфери як маркер психологічних проблем особистості молодшого школяра.....	32
Гетьман Т.О. Психолого-педагогічні засади розвитку фізичного здоров'я молодших школярів.....	34
Гонед І.В. Особливості діагностування готовності 6-7 річних дітей до навчання в школі.....	36
Гордієнко Т.В. Суспільствознавство в початковій школі: історичний огляд.....	38
Гранкіна І.М., Мамон Л.А., Хорольська Н.І. Формування інтелектуальної мобільності учнів початкової школи засобами міжпредметних stem-інтегрованих заурень.....	39
Демченко Н.М. Проблеми вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у ВНЗ.....	41
Дешко О.О., Колесник Д.В. Проблема підручників за новими програмами початкової школи.....	43
Горюх А.М. Проблема морального виховання в історії педагогічної думки.....	45
Грибязко С.В., Орел О.В. Шлях у світ природи.....	47
Губовик Т.М., Кропота М.М. Інноваційні підходи до використання дидактичних ігор на уроках математики у початковій школі.....	49
Губровська Л.О. Система дидактичних ігор як засіб ефективності навчально-виховного процесу у сучасній початковій школі.....	50
Губровський В.Л. Позакласна робота з математики у початковій школі: теоретичний аспект.....	52
Сфименко А.А. Реалізація принципу наочності в навчанні молодшого школяра.....	54
Тамітна О. Л. Проблема професійної адаптації вчителя початкової школи в Україні в історичному контексті.....	56
Тарудія О.М. Моніторингові дослідження професійної діяльності вчителя початкової школи.....	58
Теленько О. М. Дослідницько-проектна діяльність в початковій школі як засіб формування життєвої компетентності учня.....	59

Гійчук Л.В. Використання арт-терапії як інноваційного засобу особистісно орієнтованого виховання дітей в умовах початкової школи.....	61
Едвиненко Н.М. Система позакласної виховної роботи з дітьми молодшого шкільного віку у сучасному позашкільному закладі.....	63
Квітківська І.В. Педагогічні інновації в початковій освіті.....	65
Клишченко Н.С. Змістове забезпечення формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи під час педагогічної практики.....	67
Козук П.В. Про один із підходів до вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів.....	69
Клиш М.О., Адамова А.А. Новий держстандарт початкової освіти.....	71
Коваленко С. І. Педагогічна інноватика як історико-педагогічний процес.....	73
Ковтошок Ю.П. Формування морально-етичних цінностей молодших школярів засобами українського народознавства.....	75
Козачок Я.В. Гендерні аспекти виховання молодших школярів.....	76
Ківилюк А.І. Деякі аспекти теоретико-методологічної підготовки соціальних працівників до проведення наукових досліджень.....	77
Ківилюк Д.І. Соціально-педагогічний аспект діяльності дитячих оздоровчих таборів.....	80
Ківилюк О.А. Забезпечення наступності у попередженні агресивної поведінки дітей старшого дошкільного – молодшого шкільного віку.....	82
Кочерга О.М. Актуальні проблеми підготовки вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями.....	84
Крицька К.С. Використання наочних методів на уроках інформатики в початковій школі.....	87
Кричківська Т.Д. Соціально-психологічні чинники дезадаптивної поведінки молодших школярів.....	89
Крук О.С., Іваниш М.М. Проблеми оцінювання в початковій школі за новою концепцією.....	91
Лавренова М.В. Підготовка майбутніх учителів до використання здоров'язбережувальних технологій на уроках української мови та літературного читання.....	92
Лалак Н.В. Формування народного світогляду молодших школярів на уроках "Я у світі".....	94
Матвієнко С.І. Забезпечення засад передшкільної освіти у змісті професійної підготовки майбутніх вихователів.....	96
Мешкова А.В. Роль засобів наочності у процесі навчання молодших учнів.....	98
Мочал Т.М. Діяльнісний вимір впровадження пропедевтичного курсу "інформатика" в початковій школі.....	99
Мусянко М.В. Педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського – основа формування творчої особистості молодшого школяра.....	101
Нечипоренко К.П. Формування інтелектуально-творчих умінь учнів у початкових школах радянської України (друга половина XX століття).....	103
Новгородська Ю.Г. Формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів.....	104
Овсяннікова О.С. Мовленнєва культура вчителя.....	106
Олабіна І.В., Долгоруک О.П. Шкільні неспішності дітей початкової школи.....	108
Олійр М.П. Навчально-методичне забезпечення процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів.....	109
Онопрісько О.В. Сучасні підходи до організації контролю й оцінювання навчальних досягнень молодших школярів.....	111
Падун Н.О. Інтегроване навчання в початковій школі.....	114
Пенькова С.Д., Якименко Н.С. Організація навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів на інтерактивних уроках математики.....	115
Порядченко Л.А. Інноваційні підходи до формування навичок зв'язного описового мовлення учнів початкової школи.....	117

Пішоцька Л.М. Реалізація змісту трудового виховання в дні як умова підготовки дітей до навчання у школі.....	119
Пішоцький О.П. Формування інтелектуального потенціалу особистості в студентському віці як умова професійної підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю.....	122
Петрик І.С. Формування почуття відповідальності в молодших школярів.....	124
Петрик М.І. Формування у молодших школярів дбайливого ставлення до природи в позакласній виховній роботі.....	125
Петрович О.В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів.....	126
Поптерева С.М., Мазур Л.О. Розвиток початкової ланки української освіти: від "школи радості" до деградації.....	128
Романенко Л.В. Формування математичних понять в учнів початкової школи.....	130
Романенко К.А. Змістово-технологічне забезпечення спостережень учнів початкової школи на уроках природознавства.....	132
Самаріна С.І. Формування дисциплінованої поведінки молодших школярів: пошук ефективних методів і прийомів.....	133
Самойленко О.В., Філоненко О.С. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутнього вчителя початкових класів.....	134
Сергієнко Н.М. Формування лідерської позиції у молодших школярів у позаурочній діяльності.....	138
Шельнікова Н.О. Тренінг як засіб ефективної співпраці вчителя початкової школи з батьками.....	139
Спісаренко М.С. Роль взаємодії сім'ї та школи у вихованні молодшого школяра.....	141
Тонконог І.В. Ідеї педагогічної майстерності учителя початкової школи в педагогічній спадщині М.С.Тригоревського.....	143
Удовичко І.О. Місце і роль дидактичних ігор в активізації навчання учнів молодшої школи.....	144
Фенчак Л.М. Проектувальні уміння майбутніх фахівців початкової освіти важливий складник їх організаційно-управлінської компетентності.....	146
Хамниць А.О. Формування еколого-економічних цінностей в учнів початкової школи у контексті реформування освіти.....	148
Холоденко І.В., Сиплива К.С., Подобна Н.В. Взаємодія вчителя і батьків учнів початкової школи у вихованні.....	150
Цирик І.С. Індивідуальний підхід до дітей молодшого шкільного віку.....	151
Chovriy Sofiya. Training teachers for transcarpathian schools (second half of XIX – at the beginning of XX century).....	152
Шевчук М.О. Емпатійне сприймання художнього образу музичного твору молодшими школярами.....	155
Шкарбан Л.В. Зміст підготовки вчителя початкової школи до роботи з ліворукими дітьми.....	157
Ірменко Н.Г., Лисиця О.А., Кікіна Л.В., Петренко Л.Б., Дідик О.В. Ефективність використання акмеологічної складової позашкільної освіти у розвитку творчої обдарованості молодшого школяра.....	159
Ірменко І.І. Статеве виховання дітей молодшого шкільного віку.....	161

www.pedagogika.com.ua

Порядченко Л.А.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка
**ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗВ'ЯЗНОГО
ОПИСОВОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Велике значення в розвитку мовлення й мислення дітей початкової школи відіграє робота над описом як на уроках з розвитку мовлення, так і на інших уроках. Але, як свідчать наші спостереження співбесіди з учителями початкових класів, вони відчувають певні труднощі в усвідомлення опису, як специфічної мовно-мовленнєвої категорії.

Тому, **мета** даної статті: висвітлити, що являє собою опис як прояв монологу, його композиційні та мовностилістичні особливості та представити методичні особливості навчання опису дітей 6-и років у першому класі з урахуванням вимог настушності.

У психолінгвістиці встановлено, що дитина в процесі мислення може фіксувати об'єктивно існуючі зв'язки, зокрема, темпоральні (синхронні) зв'язки між явищами дійсності та виражати їх у мові у вигляді особливого типу мовлення – опису. Отже, опис – це функціонально – смисловий тип мовлення, що являється його типізованим різновидом як зразок моделі монологічного повідомлення у вигляді перерахування одночасних або постійних ознак предмету в широкому розумінні, і таких, що мають для цього визначену мовну структуру.

Для здійснення процесу розвитку мовлення дітей на основі опису, що спрямований на реалізацію настушності, необхідним є вирішення таких **завдань**:

1. Удосконалення й подальший розвиток навичок будувати описи, здобуті в дошкільному віці; удосконалення мовленнєвих навичок аудіювання висловлювань – описів; збагачення словника дітей лексикою, яка точно й виразно передає ознаки описуваних предметів, явищ, дій; збагачення синтаксичної будови дитячого мовлення синтаксичними конструкціями, за допомогою яких утворюються описові контексти; активізація в усному мовленні дітей доречних лексико-граматичних засобів, характерних для опису – для оптимального відтворення властивостей і якостей об'єктів та дій.

2. Формування в дітей початкових умінь будувати висловлювання – описи; формувати вміння аудіювання (сприймання й розуміння) описів, спостереження за специфікою мовного матеріалу; формувати в дітей первісні елементарні знання про опис як функціонально-смисловий тип мовлення, про його структуру; учити дітей об'єктивувати опис як метамовну одиницю; розвивати в першокласників вміння рефлексувати створені ними описи як найвищу одиницю мовлення, як особливий його тип.

Для реалізації визначених завдань у реальному процесі навчання опису дітей 6-річного віку нами розроблено зміст згідно з принципом настушності. Він формується за такими блоками: 1) *комунікативний* – мовний зміст для формування в дітей навичок і умінь будувати висловлювання-описи в усній формі. Специфіка цього змісту полягає в тому, що це не просто перелік синтаксичних конструкцій, а саме ті словосполучення й речення, що утворюють опис. Це зміст суто комунікативної роботи. Він конкретизує в лексико-синтаксичному та стилістичному відношеннях завдання, передбачені Державним стандартом початкової школи, і містить усі різновиди словосполучень та речень, притаманних опису дій, явищ, предметів. 2) *лінгвістичний* – зміст для здійснення метамовної роботи щодо опису (як необхідна умова для об'єктивації опису як одиниці мови і подальшого формування мовленнєвих умінь). Оскільки діти у своєму мовленні спираються не на наукові, а “життєві” поняття опису, необхідно на наступному етапі досягти осмислення дитьми первинних знань про мову, підвести їх до усвідомленого використання здобутих знань у процесі своєї мовленнєвої діяльності, осмисленого відбору й уживання у власному мовленні специфічного добору мовного матеріалу для опису. Ураховуючи специфіку змісту другого блоку, необхідним є формування в дітей умінь об'єктивувати найпростіші за формою тексти-описи як синтаксичні одиниці найвищого ярусу, тобто сприймати і розуміти їх як мовну дійсність, як мовну одиницю, за допомогою якої будуватиметься мовлення, висловлювання та передаються якості і властивості предметів. 3) *рефлексивний* – зміст для первинного формування умінь будувати описи. У змісті цього блоку містяться знання про мовлення людини, зокрема про опис як мовленнєву, комунікативну одиницю, яка підлягає рефлексії. Цей блок, як і попередній, передбачає вироблення в дітей 6-річного віку вмінь користуватися отриманими експліцитними знаннями у власній мовленнєвій практиці продукування описів; при створенні описових висловлювань рефлексувати їх (самоспостереження, самоаналіз, роздуми над власним мовленням, самовідчуття мови, самооцінювання), контролюючи власне мовлення.

Методика введення в мовлення дітей специфічно-описового мовного матеріалу передбачає й відповідне специфіці кожного змістового блоку застосування **методів** навчання опису, адекватних до практичної й теоретико-практичної діяльності дітей: *практичних (дотеретич-*

них методів (бесіди, переказів, загадок, мовних дидактичних ігор, лексичних виразів, виразів на побудову описів та ін.); *практико-теоретичних методів* (спостережень над реченнями, словосполученнями, що здатні утворити описи, над структурою опису, мовного аналізу, синтезу, моделювання структури опису, порівняння різних типів висловлення, співставлення, абстрагування, класифікації мовних одиниць, виокремлення суттєвих ознак тощо); *інформаційно-репрезентативних* (пояснення педагога, читання творів з аналізом їх змісту, структури, бесіди у загальнонавчального характеру); *репродуктивні* (вправи, дидактичні ігри – використовуються з метою формування в дітей умінь аналізу текстів із наступним виокремленням із них описів та їх об'єктивації); *евристичні, частково-пошукові, дослідницькі*.

Реалізація наступності в **організаційних формах** навчання опису проявляється у використанні їх з поступовим ускладненням: починати слід із звичних для дітей дидактичних форм, що побудовані на мимовільних процесах, і поступово переходити до форм, які потребують від першокласників довільності. Серед організаційних форм, що використовуються в навчанні, є такі: *групові* (уроки, спостереження, дидактичні ігри, екскурсії тощо), *тематичні, інтегровані, комплексні*.

Навчання учнів здійснюється у три **етапи**. Відповідно до *комунікативно-збагачувального етапу* формування мовленнєвих навичок дітей відбувається з урахуванням видів опису (портрет, пейзаж, характеристика, натюрморт, інтер'єр, опис дії, опис стану природи чи людини), обсягу опису (5-6 речень), кількості мікротем (3-4) та ступеня їх розгорнутості, інформативності опису (всіх якісних ознак), синтаксису зв'язного цілого і граматичних способів міжфразового зв'язку (займенниковий, числівниковий зв'язок, синонімічна заміна і т.д.), синтаксичних особливостей описів (характерних для них словосполучень та речень). *Когнітивно-збагачувальний етап* навчання дітей передбачає усвідомлення змісту поняття "опис" як тексту, висловлення, осмислення його як одиниці мови за істотними ознаками, об'єктивацію опису і початкове оволодіння поняттям "опис", тобто здобуття експліцитних знань. На *мовленнєво-творчо-рефлексивному етапі* навчання дітей здійснюється згідно з формуванням умінь рефлексувати опис як особливу одиницю мовлення з початковим формуванням умінь вибирати і вживати доречні, найефективніші мовні засоби, що адекватні опису, вмінь контролювати й оцінювати власне мовлення й мовлення товаришів.

Робота з навчання дітей 6-и років засобами опису має здійснюватися згідно із запропонованими етапами. Зміст цих етапів реалізовується на кожному уроці, що забезпечує єдність лінгвістичних знань та комунікативних умінь і навичок, доступність та поступовість введення нового змісту навчання, а також поступальність дидактичного руху, послідовний зв'язок, взаємодію навичок, знань і умінь протягом усього навчального періоду.

Отже, методика розвитку мовленнєвих умінь дитини в галузі опису як функціонально-смыслового типу мовлення – це не звичайне емпіричне засвоєння дітьми 6-річного віку словосполучень та речень, які можна використовувати при створенні описів різних видів, а багатогранний процес осмислення значення та необхідності добору його змісту, доречного відбору мовних засобів у мовленнєвій діяльності та рефлексія як над утворенням власного мовлення – так і контроль за мовленням однолітків.